

Eğitim Sosyolojisi

Editörler:

Nurgün OKTİK

Berfin VARIŞLI

Mehmet Cenker TUNCER

2. Baskı

Editörler:

Prof. Dr. Nurgün OKTİK
Dr. Öğr. Üyesi Berfin VARIŞLI
Arş. Gör. Mehmet Cenker TUNCER

EĞİTİM SOSYOLOJİSİ

ISBN 978-625-7228-20-6
DOI 10.14527/ 9786257228206

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2021, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Bu kitap T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayinevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayinevi**dir. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yüksekokul kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

1. Baskı: Eylül 2020, Ankara
2. Baskı: Kasım 2021, Ankara

Yayın-Proje: Zeynep Güler
Dizgi-Grafik Tasarım: Tuğba Kaplan
Kapak Tasarım: Pegem Akademi

Baskı: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Reklam San Tic. Ltd. Şti.
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 İskitler - Ankara
Tel: (0312) 341 36 67

Yayıncı Sertifika No: 51818
Matbaa Sertifika No: 47865

İletişim

Macun Mah. 204. Cad. No: 141/A-33 Yenimahalle/ANKARA
Yayınevi: 0312 430 67 50
Dağıtım: 0312 434 54 24
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

ÖN SÖZ

Sosyoloji ile eğitimin ilişkisi güçlü ve vazgeçilmez bir ilişkidir. Sosyolojinin ana kurumlarından birisi olan eğitimin hem bir sistem olarak hem de bireyler üzerindeki etkisi konusu tarih boyunca tartışılan bir konu olsa da hala araştırılmaya ve üzerinde yoğunlaşmaya değer bir konudur.

Modernleşme ile birlikte yaşanan değişimler eğitimin yapısını değiştirirse de, bireyi geniş topluma hazırlayan, toplumsal dinamiklerin tümünü içinde barındıran, hem birey hem de toplum için vazgeçilmez olan bir sosyolojik kurumdur. Sosyolojide eğitim sistemi ve onun yeni nesli şekillendirme ve vatandaş yetiştirme görevi konusundaki sorunları anlayabilmek için sistemin nasıl işlediğini anlamak gerekiyor. Eğitim ve toplum ilişkisinin anlaşılmasıyla eğitimdeki sorunlara çözüm bulunabilir.

Bu çalışma öğrenciler için hazırlanan özgün ve mümkün olduğunca sosyoloji ve eğitim bağımlı anlamaya yardımcı olacak bir içeriğe sahiptir. Birinci bölümde sosyolojinin ne olduğu ve ne işe yaradığı, toplum ve topluluğun anlamı, toplumsallaşma ve eğitim- sosyoloji ilişkisi kurulmaya çalışılmıştır. Kitabın ikinci bölümünde sosyolojinin öncüleri ve bu öncülerin eğitimle ilgili düşüncelerine yer verilmektedir. Üçüncü bölüm çağdaşımız sosyologlarının eğitime bakışları özetlenmektedir.

Dördüncü bölümde sosyolojinin alanlarını oluşturan tabakalaşma, sosyal hareketlilik ve değişme ile eğitimin ilişkisi tartışılmaktadır. Kitabın beşinci bölümü sosyolojideki temel yaklaşımların eğitim konusundaki düşünceleri ve tartışmalara yer verilirken; altıncı bölüm Türkiye'de eğitim sosyolojisinin gelişimine bakmaktadır. Eğitim ve kültür yedinci bölümü oluştururken, sekizinci bölümde sosyolojinin temel toplumsal kurumları olan aile, ekonomi, siyaset, din ve boş zamanlar kurumunun eğitim kurumu ile etkileşimi tartışılmıştır.

Son bölüm günümüzde üzerinde en çok yoğunlaşılacak ve eğitim sisteminin örgütlü yapısını oluşturan okul üzerinedir. Tüm bölümler okuma parçaları eklenerek zenginleştirilmiştir.

Bu kitabın hem akademik olarak hem de öğrencilere ve eğitime ilgi duyan kesimlere yeni bir bakış açısı kazandıracak bir dileğimizdir. Bu çalışmaya bölüm yazarak katılan genç bilim insanları bu konuda yazılan kitaplardan farklı bir bakış açısı getirmeye çalıştılar. Bu çalışmada bölüm hazırlayarak katkıda bulunan genç arkadaşlarımız sağ olun var olsun. Kitabın basım sürecinde desteklerini esirgemeyen PEGEM Akademiye ve özellikle sabırlarından dolayı Sn. Servet SARIKAYA'ya teşekkürü borç biliriz.

Okuyucunun bu kitapla eğitim ve sosyoloji ilişkisini sorgulayarak bilgi sahibi olması dileğiyle.

Bölümler ve Yazarları

Editörler:

Prof. Dr. Nurgün OKTİK
Dr. Öğr. Üyesi Berfin VARIŞLI
Arş. Gör. Mehmet Cenker TUNCER

1. Bölüm: Sosyolojide Temel Kavramlar

Prof. Dr. Nurgün OKTİK- Maltepe Üniversitesi
ORCID No: 0000-0003-4910-9464

2. Bölüm: Sosyolojinin Öncüleri ve Eğitim

Arş. Gör. Mehmet Cenker TUNCER - Maltepe Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-9513-150X

3. Bölüm: Çağdaş Sosyoloji ve Eğitim

Dr. Öğr. Üyesi Berfin VARIŞLI - Maltepe Üniversitesi
ORCID No: 0000-0001-5051-9546

4. Bölüm: Toplumsal Süreçler ve Eğitim

Dr. Öğr. Üyesi Ferhat DEĞER - Maltepe Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-7493-2236

5. Bölüm: Temel Sosyolojik Yaklaşımlar ve Eğitim

Prof. Dr. Nurgün OKTİK - Maltepe Üniversitesi
ORCID No: 0000-0003-4910-9464

6. Bölüm: Türkiye’de Eğitim Sosyolojisinin Gelişimi

Gamze OMURTAK
ORCID No: 0000-0002-5194-1199

7. Bölüm: Eğitim ve Kültür

Gamze OMURTAK
ORCID No: 0000-0002-5194-1199

8. Bölüm: Toplumsal Kurumlar ve Eğitim

Dr. Öğr. Üyesi Ferhat DEĞER - Maltepe Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-7493-2236

9. Bölüm: Okul ve Toplum

Prof. Dr. Nurgün OKTİK - Maltepe Üniversitesi
ORCID No: 0000-0003-4910-9464

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	iii
Bölümler ve Yazarları.....	v

1. BÖLÜM SOSYOLOJİDE TEMEL KAVRAMLAR

GİRİŞ.....	1
SOSYOLOJİ NEDİR?.....	1
TOPLUM NEDİR?.....	3
TOPLULUK.....	4
TOPLUMSAL YAPI VE DEĞİŞME.....	5
TOPLUMSAL (SOSYAL) OLAY VE OLGU.....	6
TOPLUMSALLAŞMA (SOSYALİZASYON).....	7
Toplumsallaşmanın Amaçları.....	7
EĞİTİM VE SOSYOLOJİ İLİŞKİSİ.....	8
Eğitim Sosyolojisinde Çalışma Alanları.....	9
ÖZET.....	10
OKUMA PARÇASI.....	11
KAYNAKÇA.....	13

2. BÖLÜM SOSYOLOJİNİN ÖNCÜLERİ VE EĞİTİM

GİRİŞ.....	15
IBN-İ HALDUN (d.1332- ö.1406).....	16
AUGUSTE COMTE (d.1798- ö.1857).....	18
KARL MARX (d.1818- ö.1883).....	20
EMİLE DURKHEİM (d.1858- ö.1917).....	22
MAX WEBER (d.1864- ö.1920).....	23
KARL MANNHEİM (d.1893- ö.1947).....	25
ÖZET.....	27
OKUMA PARÇASI.....	29
KAYNAKÇA.....	30

3. BÖLÜM ÇAĞDAŞ SOSYOLOJİ VE EĞİTİM

JÜRGEN HABERMAS (d.1929-ö.-)	31
“Eğitim Devrimi”	32
PIERRE BOURDIEU (d.1930-ö.2002)	33
ZYGMUNT BAUMAN (d.1925-ö.2017)	35
RICHARD SENNETT (d.1943-ö.-)	36
MICHEL FOUCAULT (d.1926-ö.1984)	38
İktidar ve Bilgi İlişkisi	39
Özne	39
Disiplin ve Ceza	39
ÖZET	39
OKUMA PARÇASI	41
KAYNAKÇA	42

4. BÖLÜM TOPLUMSAL SÜREÇLER VE EĞİTİM

GİRİŞ	43
SOSYALİZASYON SÜRECİNDE EĞİTİM	44
TABAKALAŞMA VE EĞİTİM İLİŞKİSİ	45
SOSYAL HAREKETLİLİK VE EĞİTİM İLİŞKİSİ	47
SOSYAL DEĞİŞME VE EĞİTİM İLİŞKİSİ	49
SONUÇ	51
ÖZET	51
OKUMA PARÇASI	52
KAYNAKÇA	54

5. BÖLÜM TEMEL SOSYOLOJİK YAKLAŞIMLAR VE EĞİTİM

GİRİŞ	55
SOSYOLOJİK YAKLAŞIMLAR VE EĞİTİM	55
İşlevselci Yaklaşım	56
Eğitim ve İşlevselci (Fonksiyonalist) Yaklaşım	56
Çatışmacı Yaklaşım	58
Eğitime Cinsiyet Temelli Yaklaşımlar	62
Etkileşimci Yaklaşımlar	63
SOSYOLOJİDE EĞİTİME YENİ YAKLAŞIMLAR	65
Liberal Yaklaşımlar	65
Ivan Illich	66
Sosyal Demokrat Görüş	68

Basil Bernstein	68
ÖZET	70
OKUMA PARÇASI	71
KAYNAKÇA	73

6. BÖLÜM TÜRKİYE'DE EĞİTİM SOSYOLOJİSİNİN GELİŞİMİ

GİRİŞ.....	75
TÜRKİYE'DE EĞİTİM SOSYOLOJİNİN (TOPLUMBİLİMİNİN) GELİŞİMİ	76
1923-1938 Dönemi	76
1938-1950 Dönemi	77
1950-1960 Dönemi	77
1960 Sonrası Dönem.....	77
1970 Sonrası Dönem.....	78
2010 ve Sonrası Dönem.....	78
TÜRKİYE'DE EĞİTİM ÇALIŞMALARI.....	79
Emrullah Efendi (d.1859-ö.1914)	79
Abdullah Cevdet (d.1869-ö.1932).....	79
Ziya Gökalp (d.1876-ö.1924).....	79
Prens Sabahattin (d.1879-ö.1948).....	82
Satı Bey (d.1880-ö.1968)	83
Ethem Nejat (d.1883-ö.1921).....	83
İsmail Hakkı Baltacıoğlu (d.1886-ö.1978)	84
Halil Fikret Kanad (d.1892-ö.1974).....	86
İsmail Hakkı Tonguç (d.1893-ö.1960).....	86
Mümtaz Turhan (d.1908-ö.1969).....	87
Cavit Orhan Tütengil (d.1921-ö.1979)	88
TÜRKİYE'DE EĞİTİM SOSYOLOJİSİNDEKİ SON GELİŞMELER.....	89
SONUÇ.....	89
ÖZET	91
OKUMA PARÇASI	91
KAYNAKÇA	92

7. BÖLÜM EĞİTİM VE KÜLTÜR

GİRİŞ.....	93
KÜLTÜRÜN ANLAMI	94
SOSYOLOJİDE KÜLTÜR	94
Kültürün Öğeleri	96

Kültürel Süreçler	97
EĞİTİMİN ANLAMI	97
Eğitim Sosyolojisi	98
Eğitim Sosyolojisi Açısından Kültür	98
Eğitim ve Kültür	99
Eğitimin Kültürel İşlevleri	101
SONUÇ	103
ÖZET	104
OKUMA PARÇASI	105
KAYNAKÇA	107

8. BÖLÜM

TOPLUMSAL KURUMLAR VE EĞİTİM

GİRİŞ	109
AİLE VE EĞİTİM KURUMU ARASINDAKİ İLİŐKİ	111
EKONOMİ VE EĞİTİM KURUMU ARASINDAKİ İLİŐKİ	113
SİYASET VE EĞİTİM KURUMU ARASINDAKİ İLİŐKİ	115
DİN VE EĞİTİM KURUMU ARASINDAKİ İLİŐKİ	117
BOŞ ZAMANLAR VE EĞİTİM KURUMU ARASINDAKİ İLİŐKİ	118
SONUÇ	120
ÖZET	120
OKUMA PARÇASI	121
KAYNAKÇA	122

9. BÖLÜM

OKUL VE TOPLUM

GİRİŞ	125
BİR ÖRGÜT OLARAK OKUL	126
OKULUN YAPISI VE TEMEL İŞLEVLERİ	126
OKUL İKLİMİ	128
OKULDA ÖĐRETMEN ÖĞRENCİ İLİŞKİSİ	129
OKULDA ÇATIŐMA, ZORBALIK VE ŐİDDET	131
OKUL VE SOSYAL KONTROL	134
ÖZET	135
OKUMA PARÇASI	135
KAYNAKÇA	136

Ortak Kaynakça	139
-----------------------------	------------

1. BÖLÜM

SOSYOLOJİDE TEMEL KAVRAMLAR

Prof. Dr. Nurgün OKTİK - *Maltepe Üniversitesi*
ORCID No: 0000-0003-4910-9464

GİRİŞ

Bu bölüm sosyolojinin ne olduğu, ne işe yaradığı ve sosyoloji yaparken bazı temel kavramların anlamlarının saptanması konusunu özetlemeye çalışacaktır. Özellikle sosyolojinin anlamı ve nasıl araştırma yaptığı; toplum, topluluk, toplumsallaşma, sosyal olgu, sosyal olay gibi çok kullanılan kavramları tanımlamak gereklidir. Buradan hareketle, temel kavramların tanımı ve nasıl kullanıldığı konusuna yoğunlaşılacaktır. Ardından eğitim ve sosyoloji ilişkisi kurularak eğitim sosyolojisinin konusu ve anlamı özetlenecektir.

SOSYOLOJİ NEDİR?

Sosyoloji, bireylerin yaşamında, örgütsel gücü oluşturan olağanüstü bir alandır. Ne yaparsak yapalım, ne düşünürsek düşünelim, hepsinin bir sosyal örüntü ve örgütle bağlantılı olduğunun ayırında olmak zorundayız. Bireylerin üzerinde bir sosyal kontrol olmadığı bir örüntünün varlığından söz etmemiz mümkün olamaz (Worsley,1970: 533'den akt. Oktik s.2). Giddens (2019) sosyolojiyi, insanın toplum yaşamının, insan grupları ile toplumların bilimsel incelemesi olarak tanımlarken, sosyolojinin kendi davranışlarımızı ele aldığından, baş döndürücü ve zorlayıcı bir girişim olarak kabul eder (Giddens, 2012, s. 37-38). Sosyolojinin konusu, insana özgü olarak değişik biçimlerde ortaya çıkan farklı oluşumların ve birlikteliklerin analizini yapmaktır (Mills, 2007).

Sosyolojik analizlerde özgün ve sistematik bir yol izlenir. Bu yol, son yüzyıllarda yaşanan ve insanların oluşturduğu dünyadaki kapsamlı değişimleri anlama ve anlamlandırma çabasıdır. Bu anlama ve anlamlandırma sürecinde dünün izdü-